

І. А. ЮР'ЄВА, В.В. ЯЦИНА

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Пріоритетами державної політики України є стратегічні цілі комплексного розвитку виробничої і соціальної сфер, гармонійного і активного включення в загальносвітові і загальноєвропейські інтеграційні процеси в умовах необхідності забезпечення високого рівня соціальної відповідальності трудового потенціалу. Стратегія інновацій в контексті соціальної відповідальності, яку широко застосовують промислові корпорації, передбачає придбання конкурентних переваг за допомогою соціальних інновацій, створення принципово нових товарів або технологій або задоволення існуючих усвідомлених або неусвідомлених потреб новими засобами. Інноваційні системи формуються під впливом безлічі об'єктивно заданих для кожної країни та для кожного підприємства факторів, включаючи їх розміри, наявність ресурсів, в тому числі людського капіталу, особливості історичного розвитку інститутів держави і форм підприємницької діяльності. Ці фактори виступають довгостроковими детермінантами напрямку і швидкості еволюції інноваційної активності, в тому числі соціальних інновацій. Серед найбільш значущих досліджень слід виділити такі: вивчення факторів економічного росту, розробка моделей економічної рівноваги, інвестиційна теорія циклу, теорія інвестиційних імпульсів, інституціональна модель конкурентних переваг, різні моделі національної конкурентоспроможності і міжнародного руху капіталів. Соціальна сфера ефективно працюючого підприємства, якщо вона вчасно зазнає необхідної модернізації, не є джерелом економічного неблагополуччя як для колективу підприємства, так і його власника. Можлива втрата керованості соціально-економічної складової підприємств, відсутність соціальних інновацій обумовлена різким погіршенням умов господарювання підприємств із урахуванням енергетичної кризи. Відсутність соціальних інновацій підсилює ряд деформаційних процесів у відтворювальній структурі капітальних вкладень.

Ключові слова: соціальні інновації; інновації; потенціал; трудовий потенціал; соціальна відповідальність; система; соціально-трудові відносини; управління; ефективність; підприємство; виробництво; організація; працівник; держава; бізнес; колектив; партнерство; класифікація; сфера; персонал; проблема; відповідальність; керівник; управлінські рішення

І. А. ЮРЬЕВА, В.В. ЯЦИНА

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ ИННОВАЦИЙ В КОНТЕКСТЕ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

Приоритетами государственной политики Украины являются стратегические цели комплексного развития производственной и социальной сфер, гармонического и активного включения в общемировые и общеевропейские интеграционные процессы в условиях необходимости обеспечения высокого уровня социальной ответственности трудового потенциала. Стратегия инноваций в контексте социальной ответственности, которую широко применяют промышленные корпорации, предусматривает приобретение конкурентных преимуществ с помощью социальных инноваций, создание принципиально новых товаров или технологий или удовлетворение существующих осознанных или неосознанных нужд новыми средствами. Инновационные системы формируются под влиянием множества объективно заданных для каждой страны и для каждого предприятия факторов, включая их размеры, наличие ресурсов, в том числе человеческого капитала, особенности исторического развития институтов государства и форм предпринимательской деятельности. Эти факторы выступают долгосрочными детерминантами направления и скорости эволюции инновационной активности, в том числе социальных инноваций. Среди наиболее значащих исследований нужно выделить такие: изучение факторов экономического роста, разработка моделей экономического равновесия, инвестиционная теория цикла, теория инвестиционных импульсов, институциональная модель конкурентных преимуществ, разные модели национальной конкурентоспособности и международного движения капиталов. Социальная сфера эффективно работающего предприятия, если она своевременно испытывает необходимой модернизации, не является источником экономического неблагополучия как для коллектива предприятия, так и его владельца. Возможная потеря управляемости социально-экономической составляющей предприятий, отсутствие социальных инноваций обусловленная резким ухудшением условий хозяйствования предприятий с учетом энергетического кризиса. Отсутствие социальных инноваций усиливает ряд деформационных процессов в воспроизведенной структуре капитальных вложений.

Ключевые слова: социальные инновации; инновации; потенциал; трудовой потенциал; социальная ответственность; система; социально-трудовые отношения; управление; эффективность; предприятие; производство; организация; работник; государство; бизнес; коллектив; партнерство; классификация; сфера; персонал; проблема; ответственность; руководитель; управленческие решения

I. A. YURYEVA, V.V. YATSYNA

FORMATION SOCIAL INNOVATION IN THE CONTEXT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY

The priorities of Ukrainian government policy are the strategic objectives of integrated development of the industrial and social spheres, harmonious and active inclusion in the global and pan-European integration processes in order to provide a high level of social responsibility of the labour potential. The innovation strategy regarding social responsibility, which is widely used by industrial corporations, envisages acquisition of competitive advantages through social innovations, creation of fundamentally new goods and technologies, using new methods to meet existing conscious or unconscious needs. Innovation systems are shaped by many factors that are objectively determined for each country and for each enterprise, including their size, availability of resources, including human capital, historical development of state institutions and forms of entrepreneurship. These factors play a huge role in evolution of innovation activity, including social innovations. The most important studies include studies of economic growth factors, development of economic equilibrium models, investment cycle theory, investment impulse theory, institutional model of competitive advantages, various models of national competitiveness and international capital movement. The social environment of an effectively working enterprise, if it timely experiences the necessary modernization, is not a source of economic disadvantage either for the staff of the enterprise or its owner, it's a possible loss of manageability of the social and economic component of enterprises, a lack of social innovations caused by a sharp deterioration of the economic conditions of enterprises during the energy crisis. A lack of social innovation reinforces a number of distortions in the reproduced structure of capital investments.

Keywords: social innovation; innovation; capacity; labour potential; social responsibility; system; social and labour relations; management; efficiency; enterprise; production; organisation; employee; state; business; collective; partnership; classification; sphere; personnel; problem; responsibility; manager; management decisions

Вступ Інноваційні системи формуються під впливом безлічі об'єктивно заданих для кожної країни та для кожного підприємства факторів, включаючи їх розміри, наявність ресурсів, в тому числі людського капіталу, особливості історичного розвитку інститутів держави і форм підприємницької діяльності. Ці фактори виступають довгостроковими детермінантами напрямку і швидкості еволюції інноваційної активності, в тому числі соціальних інновацій.

Постановка завдання. Дослідження та впровадження соціальних інновацій, їх вплив на трудовий потенціал в контексті соціальної відповідальності формують систему соціально-трудова відносин на підприємстві

Аналіз стану питання. Сучасне розуміння питання соціальних інновацій в контексті соціальної відповідальності трудового потенціалу розглянуті закордонними та вітчизняними дослідниками, зокрема це видатні вчені: В. Алопій, К. Девіс, С. Задек, Е. Карнегі, Г. Ленсен, М. Фрідмен, О. Шелдон, А. Базилюк, Г. Башнянін, М. Бутко, В. Воробей, С. Ілляшенко, Т.Іванова, Ф.Котлер, А. Колот, О. Охріщенко, М. Стародубська, С. Мочерний та низка інших.

Аналіз основних досягнень і літератури. Питання теми дослідження досить широко дослідженні вітчизняними та зарубіжними вченими, серед яких, досить глибоко визначені основний теоретичний апарат поняття інновацій, видів потенціалу, соціально-трудова відносин, соціальної відповідальності. У процесі аналізу виявлено, що зміни технологічних укладів у рамках окремих країн формуються і еволюціонують національні інноваційні соціальні системи.

Існуючі методи розв'язання задачі. Методологічною основою дослідження формування соціальних інновацій, трудового потенціалу, соціально-трудова відносин, соціальної відповідальності є науковий та системний підхід, діалектичний метод пізнання дійсності процесу праці з використанням економічних, адміністративних і соціально-психологічних методів.

Мета роботи. Головною метою є дослідження теоретичних основ соціальних інновацій, їх вплив на трудовий потенціал, соціально-трудова відносини в контексті соціальної відповідальності на підприємстві.

Постановка задачі. Дослідити основні поняття: соціальні інновації, трудовий потенціал. Розкрити особливості застосування трудового потенціалу з точки зору соціальної відповідальності.

Результати дослідження. Стратегія інновацій в контексті соціальної відповідальності, яку широко застосовують промислові корпорації, передбачає придбання конкурентних переваг за допомогою соціальних інновацій, створення принципово нових товарів або технологій або задоволення існуючих усвідомлених або неусвідомлених потреб новими засобами. Промислові корпорації, які вибрали стратегію соціальних інновацій, прагнуть сформувати

конкурентну перевагу за рахунок здійснення радикальних інновацій в контексті соціальної відповідальності [1].

Соціальні інновації - синонім терміну процесні інновації, поліпшення процесу організації діяльності, зміни в управлінні, соціально-організаційні технології розглядаючи в системі аллокаційних інновацій Аллокаційні інновації - нововведення в розподілі всіх ресурсів підприємства. В управлінні соціальними інноваціями інвестиційні процеси є ключовою сферою діяльності для сучасних підприємств, запорукою стабільності соціально-економічного виживання трудового потенціалу. Пріоритетами державної політики України є стратегічні цілі комплексного розвитку виробничої і соціальної сфер, гармонійного і активного включення в загальносвітові і загальноєвропейські інтеграційні процеси в умовах необхідності забезпечення високого рівня соціальної відповідальності трудового потенціалу. Загалом потенціал (латинською роіепсія - сила, міцність) - це сукупність наявних засобів, можливостей у певній галузі, наприклад економічний потенціал, трудовий потенціал. Використовуються також терміни „потенціальний”, тобто такий, який стосується потенціалу, існує в потенції, прихований, можливий, який не виявляє себе, та „потенція” - прихована можливість, здатність, сила, яка здатна виявити себе за певних умов. Тобто термін „виробничий потенціал” використовується для характеристики номінальних потенційних можливостей підприємства, які вимірюються через максимально можливий обсяг випуску продукції [2]. Стратегічний потенціал підприємства розглядається як взаємопов'язана сукупність ресурсів, які знаходяться в його розпорядженні та мають вирішальне значення для досягнення стратегічних цілей, оцінки можливих меж функціонування у майбутньому, виходячи з прогнозованих умов зовнішнього середовища. Визначення стратегічного потенціалу підприємства базується на використанні системного підходу до розглядання умов та результатів функціонування підприємства. Підприємство, згідно з цим підходом, розглядається як система ресурсів, які вступають до взаємодії та обумовлюють досягнуті результати. Водночас інновація - це результат процесу інвестування в розробку одержання нового знання, інноваційної ідеї по відновленню сфер життя людей, технології і виробу; організаційні форми існування соціуму, такі як освіта, управління, організація праці, обслуговування, наука, інформатизація і т.і.). Наприклад, концепція бережливого виробництва. Бережливе виробництво - японська технологія менеджменту, це філософія організації та ведення бізнесу, яка вбирає в себе практично всі аспекти діяльності компанії, включаючи стратегічний розвиток та управління маркетингом. Основна ідея цієї концепції полягає в наступному: якщо якась дія, операція або процес не додає цінності продукту з точки зору клієнта, то ця дія, операція або процес

розглядаються як втрати, тобто як такі, що приносять збитки компанії. Наявність браку, як неминучі втрати, що відволікають на себе матеріальні та людські ресурси. Відповідальність за якість покладається на співробітників всіх рівнів - від верху до низу, а для цього вже потрібна повна зміна свідомості персоналу, прийняття філософії якості. При аналізі виробничих потоків виявляються операції, без яких можна обійтися, зберігши якість продукту на попередньому рівні (надлишкова обробка). Простої, де час є очікування прибуття продукції з попереднього етапу виробничого процесу. Простої також виникають через поломки обладнання. Щоб зменшити негативні наслідки таких ситуацій, створюють запаси незавершеної продукції. Зусилля для позитивних змін у цьому випадку потрібно направляти на забезпечення збалансованості роботи обладнання та здійснення превентивних заходів, що дозволяють запобігти неплановій зупинці обладнання. Наявність на підприємстві надпродуктивного обладнання не завжди є на користь, найчастіше саме вона і призводить до дисбалансу і виникнення додаткових запасів. Зайві переміщення - істотна частина виробничого процесу, однак з точки зору клієнта, всі внутрішні переміщення та транспортування не додають цінності продукту. Клієнтові все одно, на які відстані і якими способами переміщується продукт. На деяких підприємствах довжина потоку може складати декілька кілометрів, іноді більш десяти. Втрата співробітниками творчого підходу. Досить серйозний вид втрат, що впливає на загальний стан компанії. Якщо людині все одно, чим вона займається, то чекати від неї відповідальності за результат не доводиться, не кажучи вже про відповідальність за якість виконуваної нею роботи. Ідеологія бережливого виробництва передбачає, що людина, яка приходиться на підприємство, повинен робити те, що необхідно на даний момент, бути універсальним солдатом: сьогодні працювати на одній ділянці, завтра на іншій і т.і. В Україні багато людей вважають, що якщо вони мають певну спеціальність, то не повинні займатися більше нічим іншим, не хочуть вчитися, перебудовуватися. Важливою частиною мотивації бережливого виробництва є система оплати праці. Найчастіше керівництвом використовується відрядна система оплати, яка не відповідає принципам бережливого виробництва, тому що вводяться таку систему, керівництво перекладає відповідальність за ефективну організацію праці на плечі операторів. Однак термін стали використовувати ширше - не тільки в техніку, але і для позначення нововведень у соціальному житті. У цей час використовуються основні розуміння інновацій, що відрізняються функціонально:- соціальні інновації. Соціальні інновації - процес відновлення сфер життя людини в реорганізації соціуму (педагогіка, система управління, добродійність, обслуговування, організація процесу). При цьому комплексність завдань управління підприємств потребує визначення ключових, прерогативних напрямків, політики, принципів, методів і механізмів їх забезпечення. Інвестиції в людський капітал є невід'ємною частиною соціальної економічної системи. Більше того,

фундаментальні економічні напрямки розвитку суспільства нерозривно пов'язані з інвестиційною діяльністю Сучасний період економічного розвитку характеризується не тільки недоліками, а й науковими досягненнями в розвитку інвестиційної теорії і практики. Серед найбільш значущих досліджень слід виділити такі: вивчення факторів економічного росту, розробка моделей економічної рівноваги, інвестиційна теорія циклу, теорія інвестиційних імпульсів, інституціональна модель конкурентних переваг, різні моделі національної конкурентоспроможності і міжнародного руху капіталів. Соціальна сфера ефективно працюючого підприємства, якщо вона вчасно зазнає необхідної модернізації, не є джерелом економічного неблагополуччя як для колективу підприємства і його власника, .У періоди розвитку найбільшу небезпеку для підприємства представляє руйнування його потенціалу (виробничого, технологічного, науково-технічного і кадрового), як головного фактору життєдіяльності підприємства, його можливостей. При цьому умови господарювання такі, що не забезпечується здатність потенціалу до відтворення. Ресурси для цього підприємство може здобувати тільки виходячи з результатів своєї діяльності (точніше - амортизаційних відрахувань і прибутку), а також за рахунок позикових засобів. Обоє ці джерела інвестицій у кризовій ситуації в підприємства, як правило, виявляються перекриті. Промислове підприємство, будучи основним структуроутворюючим елементом економіки, виконує не тільки виробничу функцію, але й дає засоби до існування багатьох людей, пов'язаних з ним, тобто несе певне соціальне навантаження і відповідальність. Неповне завантаження потужностей, а тому і неефективне їхнє використання, а тим більше руйнування створеного потенціалу підприємства являють загрозу економічним, матеріальним основам життєдіяльності колективу й суспільства, для підтримки яких він створювався і розбудувався.. Зараз спостерігається чітко виражена тенденція втрати промисловими підприємствами здатності виробництва складної і наукомісткої продукції, причому не тільки нової, але, що випускалася ними раніше в умовах стабільного розвитку економіки. Це означає, що під погрозою перебуває технічне переозброєння виробничого апарата таких базових галузей економіки, як енергетика, транспорт, металургія, хімія, видобуток корисних копалин і т.і., тому що в міру зношування активної частини основного капіталу цих галузей їх повноцінне заміщення новим вітчизняним обладнанням буде утруднено або неможливе (адже промисловість більш ніж на 80% укомплектована машинами і устаткуванням саме вітчизняного виробництва. Їхня заміна масовими імпортними закупівлями з фінансової точки зору чи навряд здійсненна). Багато підприємств цих галузей просто зупиняться, тому що їх складне встаткування (наприклад, в енергетику) має, по-перше, тривалий цикл виготовлення й, по-друге, не буде достатніх виробничих потужностей, щоб відшкодувати обвальне вибуття основних виробничих фондів, підвищення цін на енергоносії, а це спричинить зростання напруги в

соціально-трудова відносинах, відтоку людського капіталу та знецінення принципів соціальної відповідальності. Необхідно відзначити рухливість внутрішнього і зовнішнього середовища, яка відрізняється складністю, постійним станом боротьби і гострої конкуренції. Стійкі "правила" не існують ні для партнерів, ні, деякою мірою, для держави. Підприємства змушені постійно пристосовуватися до недосконалості законодавчої бази, нестачі кваліфікованих працівників, зношеності виробничого встаткування, дефіциту обігових коштів, твердій грошовій і податковій політиці держави, неплатоспроможності партнерів та ін.. Вони являють собою сукупність взаємозалежних організацій (структур), зайнятих виробництвом і комерційною реалізацією наукових знань і технологій у межах національних границь, - дрібних і більших компаній, університетів, державних лабораторій, технопарків і інкубаторів. Інша частина інноваційних систем - комплекс інститутів правового, фінансового та соціального характеру, які забезпечують інноваційні процеси мають міцне національне коріння, традиції, політичні і культурні особливості.

Висновки. Можлива втрата керованості соціально-економічної складової підприємств, відсутність соціальних інновацій обумовлена різким погіршення умов господарювання підприємств із урахуванням енергетичної кризи. Відсутність соціальних інновацій підсилює ряд деформаційних процесів у відтворювальній структурі капітальних вкладень. Серед них потрібно виділити наступні: різке зниження інвестиційної і інноваційної активності не забезпечує процес відтворення. Майже повністю припинилося відновлення активної частини основних фондів, наростає процес їх знецінювання і "проїдання", особливо їх активної частини: машин, устаткування, що є об'єктом інновацій. Амортизація не покриває витрат на відновлення фондів, потоки фінансових ресурсів відриваються від реального виробництва, а інвестори через тривалий цикл повернення капіталу і економічної нестабільності не зацікавлені в його венчурному інвестуванні. На тлі прискореного старіння парку машин і встаткування це спричиняє швидке скорочення виробничого і технологічного потенціалу, наявних потужностей;

Відомо, що послідовне відновлення потенціалу підприємства (освоєння процесних інновацій, соціальних інновацій і нових видів продукції з більш високими споживчими властивостями) здійснюється шляхом створення випереджальних науково-технічних, конструкторських, технологічних і

інвестиційних (капітальне будівництво) резервів, що є найважливішим стратегічним ресурсом його розвитку, заснованого на використанні інтенсивних факторів соціально-економічного росту. Тривале переривання процесу відтворення цих резервів гальмує або взагалі зупиняє соціальний розвиток підприємства. Руйнування трудового потенціалу підприємства - це і є прояв небезпечних для його функціонування погроз.

Список літератури

1. Юр'єва І.А., Основні підходи до соціальної відповідальності: Збірник наукових праць «Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. - Х.: НТУ «ХПІ». - 2014.- 64 (1106) - с.110-115
2. І.А. Юр'єва, Н.М.Побережна Підходи до впровадження системи соціальної відповідальності в організації. Дослідження та оптимізація економічних процесів: кол.монографія за ред...О.В. Манойленко.- Х.: «Щедра садиба плюс», 2014 р. - 517 с., 412-431с
3. Юр'єва І.А., Бегунов А.І., Голєнішева Т.Ю. Аналіз соціально відповідальної поведінки та трудових відносин на підприємстві/ Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (Економічні науки) - Х.: НТУ «ХПІ», 2017. - № 29 (1200). - С. 9-13 - Бібліогр.: 9 назв. - ISSN . 2079-0767
4. І. А. Юр'єва, В.А.Вакулюк, М.О.Пархоменко Бізнес-Етика трудових відносин на підприємстві як напрямок психології управління // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Економічні науки - Х.: НТУ «ХПІ», 2017. - № 46 (1267). - С.9.- 14- Бібліогр.: 9 назв. - ISSN . 2519-4461

References (transliterated)

1. Yur'yeva I.A. Osnovni pidhody do social'noyi vidpovidal'nosti [The main approaches to social responsibility] *Visnyk NTU «XPI»*. Seriya: Ekonomichni nauky [Bulletin of NTU "KhPI". Series: Economic Sciences] - Kharkiv: NTU «XPI», 2014. - no . - 2014.- 64 (1106). - pp.110.- 115
2. I.A. Yur'yeva, N.M.Poberezhna Pidhody do vprovadzhennya sy'stemy social'noyi vidpovidal'nosti v organizaciyi. [Approaches to implementing social responsibility system at an enterprise. Research and optimisation of economic processes] *Doslidzhennya ta optyimizaciya ekonomichny'x procesiv: kol.monografiya za red...O.V. Manojlenko.*- Kharkiv: «Shhedra sady'ba plyus», 2014 - 517- pp. 412-431
3. I. A. Yur'yeva. Byegunov A.I., Golyenishcheva T.Yu Analiz social'no vidpovidal'noyi povedinky ta trudovy'x vidnosyn na pidpr'yemstvi [Analysis of socially responsible behavior and labor relations in an enterprise] // *Visnyk NTU «XPI»*. Seriya: Ekonomichni nauky [Bulletin of NTU "KhPI". Series: Economic Sciences] - Kharkiv: NTU «XPI», 2017. - no 29(1200). - pp.9.- 13 - Bibliogr.: 9 nazv. - ISSN. 2079-0767
4. I. A. Yur'yeva., V.A.Vakulyuk, M.O.Parhomenko Biznes-Etika trudovyh vidnosyn na pidpr'yemstvi yak napryamok psihologii upravlinnya [Business-ethics of labour relations at an enterprise as direction of management psychology] // *Visnyk NTU «XPI»*. Seriya: Ekonomichni nauki [Bulletin of NTU "KhPI". Series: Economic Sciences] - Kharkiv: NTU «XPI», 2017. - no 46 (1267). - p.p.9.- 14- Bibliogr.: 9 nazv. - ISSN . 2519-4461

Надійшла (received) 25.08.2021

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Юр'єва Ірина Анатоліївна (Юрьева Ирина Анатольевна, Yuryeva Irina Anatolievna) – кандидат економічних наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедра економічного аналізу та обліку ; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8159-7763>; yuryeva,irina@i.ua

Яцина Вікторія Валентинівна (Яцина Виктория Валентиновна, Yatsyna Viktoriia Valentynivna) – кандидат економічних наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри загальної економічної теорії; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4440-976X>; e-mail: vityatsina@gmail.com.